

‘Snapshots’ uit het korte leven van student Civiele Techniek

Frans Van Hasselt

(*26-02-1913, † 10-09-1942).

Samengesteld door Duco Drenth (duco.drenth@planet.nl)

Getoond archiefmateriaal is o.m. afkomstig van:

Regionaal Archief Zutphen, Inventaris van het archief van de Familievereniging Van Hasselt (1624-2019), nummer toegang 0023, inventarisnummers 1363-3442, ‘Uitgave nr. 4 Familievereniging Van Hasselt’, oktober 1948, en o.a. Jaarboeken TH Delft, Almanakken DSC, TU Delft Beeldbank, Beeldbank WOII, Wikipedia.

N.B.: Waardevolle achtergrondinfo is te vinden in:

- Sinke, O.: “Loyaliteit in verdrukking”, *De Technische Hogeschool Delft tijdens de bezetting*, Amsterdam: Boom Uitgevers, 2014, resp. ‘Frans van Hasselt, verzetsleider tegen wil en dank. Morele moed’, in ‘Cogiscope’ jaargang 4, nr. 16.
- Delftsche Studenten Contactgroep: “Gedenkboek van het verzet der Delftsche studenten en docenten gedurende de jaren 1940-1945”, Delft, 1947 (<http://resolver.tudelft.nl/uuid:9870fec5-63e8-49d5-ba28-087fc2e6e642>).
- Stichting Erfgoed Mijnbouwkunde Delft: ‘21 Namen, 21 Gezichten’; gedenkboek bij 75 jaar bevrijding (https://mv.tudelft.nl/wp-content/uploads/2020/07/Herdenkingsboek_v2_low-3.pdf).

A short abstract in English: <https://sq.tudelft.nl/2019/11/15/who-was-frans-van-hasselt/>.

=====

Inhoud:

1. Frans leven in het kort
2. Frans’ tijd als student in Delft (vanaf september 1931)
3. ‘TUSSENDORTJE’: Verslag van Praktisch Werken (1935); En: iets over zijn tijd als reservist, augustus 1939 - juli 1940.
4. Frans’ toespraak op zaterdag 23 november 1940
5. Frans’ gevangenschap (1941-1942)
6. Frans’ geloof, zijn persoon
7. Frans’ overlevering & nagedachtenis

=====

1. Frans' leven in het kort

Johan Barthold Frans van Hasselt, *Frans*, werd op 26 februari 1913 in Den Haag geboren als jongste van een viertal kinderen. Hij doorliep het *Nederlandsch Lyceum* in Den Haag, sinds 1909 het eerste lyceum in Nederland, en haalde zijn HBS-diploma op 11 juli 1931.

Frans komt uit een aderlijk geslacht, de 'Van Hasselts', met veel ingenieurs in de familie. Zijn ouders woonden (later) in Brummen, op landhuis 't *Empe*'. Frans is nog een tijd secretaris geweest van de 'Familievereniging Van Hasselt'.

Frans ging in september 1931 in Delft studeren en was zeer actief in het Delftse studentenleven. Hieronder wordt zijn verdere leven geschetst, dat op 10 september 1942 in *Buchenwald* veel te vroeg ten einde kwam. Frans van Hasselt is 29 jaar geworden.

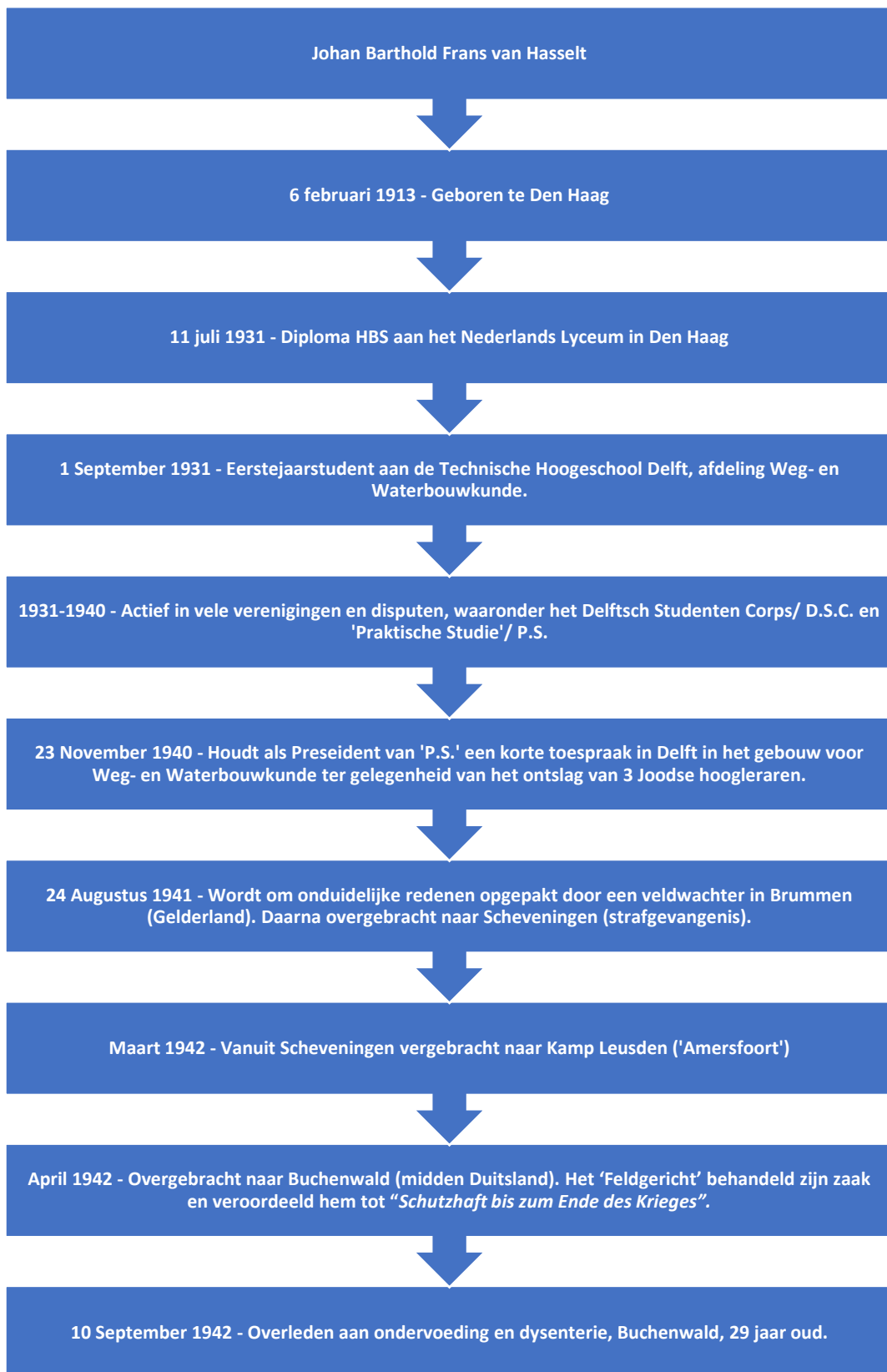

Familiewapen Van Hasselt.

't Huis Empe. Op 24 augustus 1941 wordt Frans van Hasselt hier, of in de omgeving, opgepakt (foto uit 1967).

Frans' leven in 9 stappen.

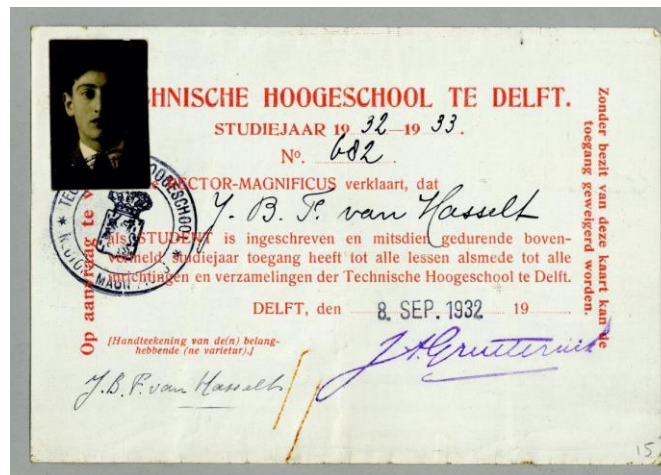
2. Frans' tijd als student in Delft

In het academisch jaar 1931-1932, Frans is dan 18, begon hij aan de (toenmalige) Technische Hoogeschool Delft bij de 'Afdeeling der Weg- en Waterbouwkunde' voor de opleiding tot civiel ingenieur.

Hij woonde in (studenten)huizen aan de Voorstraat 38 (1931/32), Oude Delft 223 (1933), Oude Delft 81 (1934, 1935, 1936) en Oude Delft 223 (1937, 1938).

Vanaf 1939 is hij als reservist actief en gelegerd in o.a. Schoonhoven en Rotterdam ('S.R.O.G.') in het kader van de Nederlandse mobilisatie.

Zijn adres bij zijn terugkeer in juli/augustus 1940 was Spoorsingel 46. Uit correspondentie met zijn ouders weten we dat hij daar 15 gulden per maand betaalde ('Ik vond de juffrouw veel netter en de kamer goedkoper. Bovendien een douche[!].', zo schrijft hij in juli 1940).

Inschrijvingsbewijs van het studiejaar 1932-1933

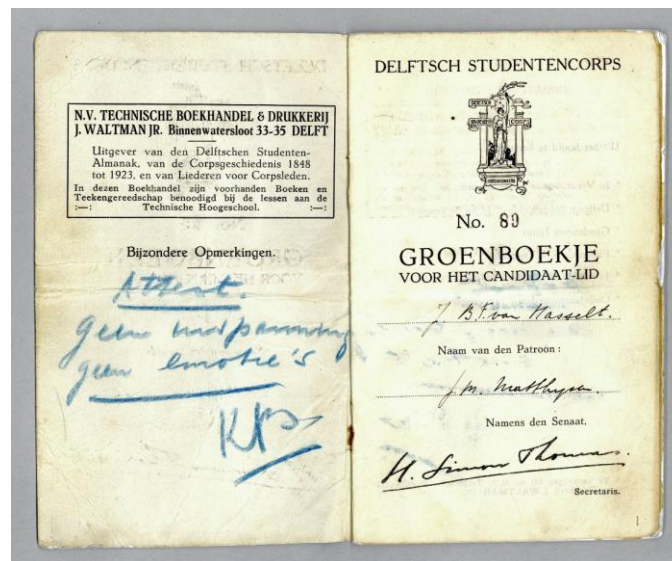

Gebouw voor Weg- en Waterbouwkunde aan het Oostplantsoen 25, in gebruik genomen in het jaar 1924-1925. Nu in gebruik als appartementencomplex.

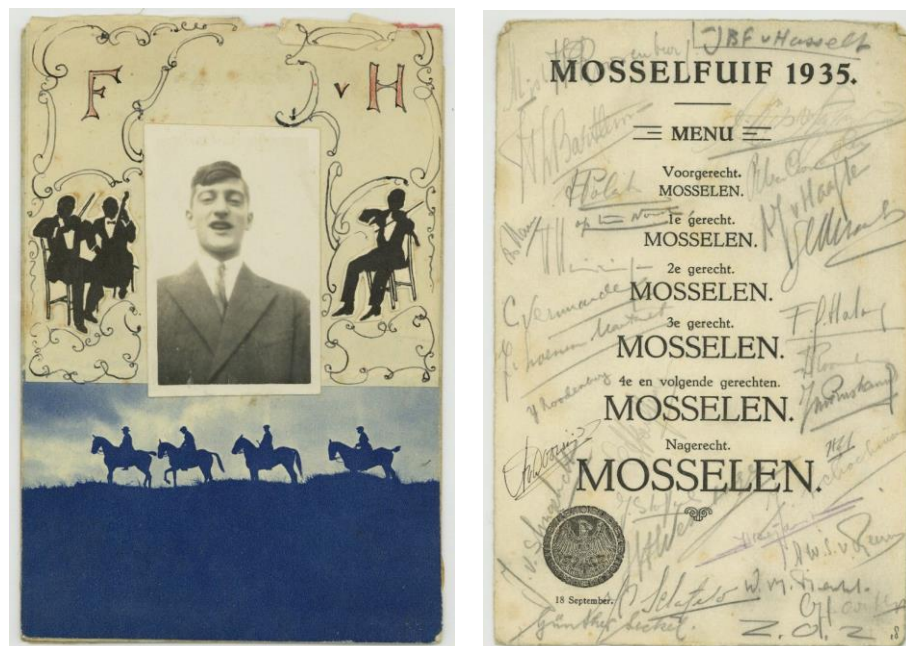
Frans van Hasselt was zeer actief als bestuurslid in verschillende onderverenigingen en disputen van het D.S.C., waaronder:

- Carrousel (1932, 1933, Paardrijden)
- Delftsche Studenten Almanak (1933)
- Apollo (1934, 1935, muziek)
- Vrije Studie (1936, lezingen)
- Sub-Commissie 'Pers en Reclame' t.b.v. het 18^e Lustrum van het D.S.C. (1938)

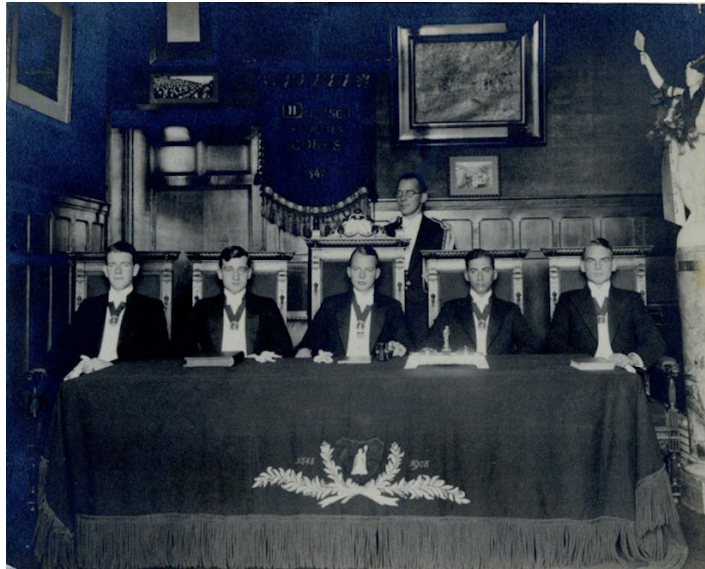
alsook van diverse disputen ('B.O.A.' (Vereeniging tot behoud van ceremoniële drinkgelagen in Nederland en koloniën), 'U.I.L', 'De Gothiekdrinkers', en 'D.S.D.G. "D.S.S.Q"' (muziek). Hij was lid van Club 4-'31.

Studenten-Groenboekje 1931

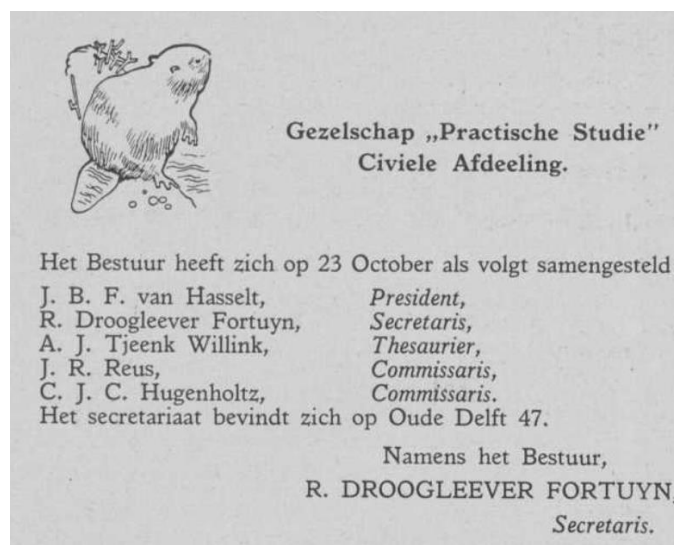
Over Frans werd ook wel gezegd: "Hij was "het Corps"".

Vanaf 5 november 1935 was Frans van Hasselt een jaar Secretaris van de Senaat van het D.S.C. (op foto: tweede van links).

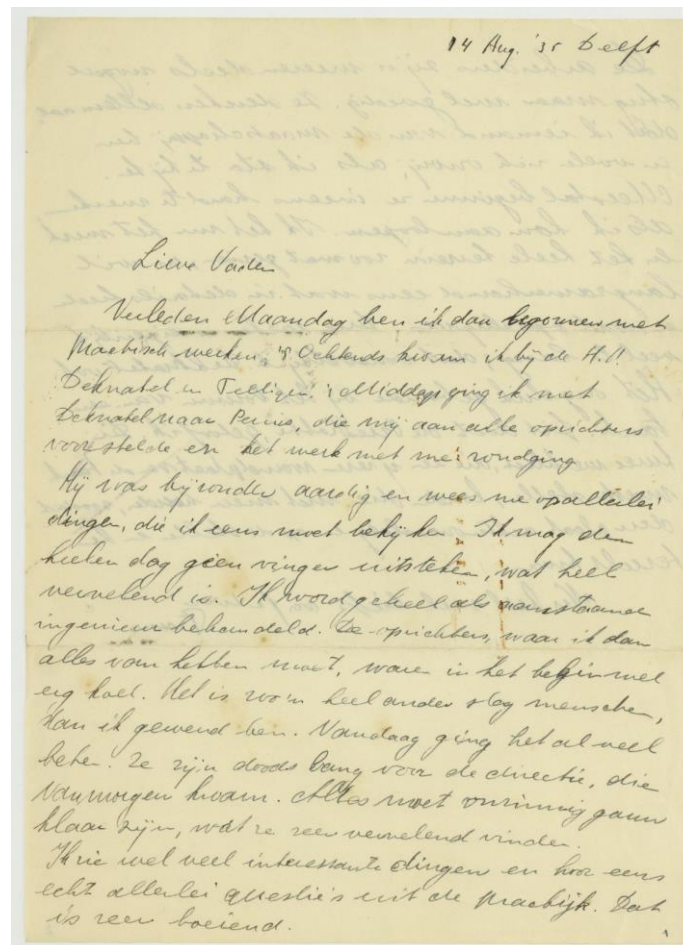
NB: Vanwege zijn werkzaamheden als reservist heeft hij zich laten uitschrijven als DSC-lid in augustus 1939, in oktober 1940 is zijn lidmaatschap van het DSC weer bekrachtigd. Dit was destijds een gebruikelijke 'route', vele anderen volgden eenzelfde traject.

Vanaf november 1938 - oktober 1939 was Frans Commissaris van het Civiel- en Bouwkundig Studenten Gezelschap „PRACTISCHE STUDIE”, vanaf 23 oktober 1940 als President. En was hij, in die hoedanigheid, ook afgevaardigde bij de zgn. *Centrale Commissie Studiebelangen* in het jaar 1940-1941, de gezamenlijke raad van vertegenwoordigers van alle Delftse studieverenigingen. *N.B.: Zie hiertoe ook bijv. De Spiegel van 29 november 1940, p. 5. En 6 december 1940, p. 5.*

Aankondiging van Bestuurswisseling 'P.S.' in 'De Spiegel', 19 oktober 1940, p. 10.

3. **'TUSSENDOORTJE':** Verslag van Frans' eerste - drie weken - praktisch werken (bij Pernis), een brief van hem aan zijn vader, van 14 augustus 1935; en: iets over zijn tijd als reservist, augustus 1939 - juli 1940.

14 Aug. '35 Delft

Lieve Vader

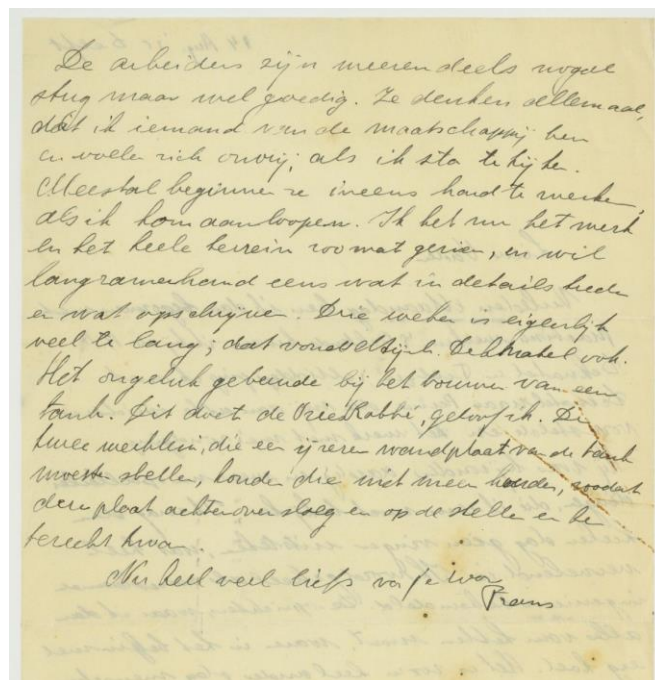
Verleden Maandag ben ik dan begonnen met Praktisch werken. 's Ochtends kwam ik bij de H.U. [Hoofd Uitvoerders (?)] Deknakel en Telligen. 's Middags ging ik met Deknakel naar Pernis, die mij aan alle opzichters voorstelde en het werk met me rondging.

Hij was bijzonder aardig en weer me op allerlei dingen, die ik eens moest bekijken. Ik mag den heelen dag geen vinger uitsteken, wat heel vervelend is. Ik wordt geheel als aanstaand ingenieur behandeld. De opzichters, waar ik dan alles van hebben moet, waren in het begin wel erg koel. Het is zo'n heel ander slag menschen, dan ik gewend ben.

Vandaag ging het al veel beter. Ze zijn doodsbang voor de directie, die vanmorgen kwam. Alles moet onzinnig gauw klaar zijn, wat de zeer vervelend vinden.

Ik zie wel veel interessante dingen en hoor eens echt allerlei questie's uit de practijk. Dat is zeer boeiend.

[vervolg, bladzijde 2]

De Arbeiders zijn meerendeels nogal stug maar wel goedig. Ze denken allemaal, dat ik iemand van de maatschappij ben en voelen zich onvrij, als ik sta te kijken. Meestal beginne ze ineens hard te werken, als ik kom aanloopen.

Ik heb nu het werk en het heele terrein zoo wat gezien, en wil langzamerhand eens wat in detail treden en wat opschrijven. Drie weken is eigenlijk veel te lang; dat vond eigenlijk De knakel ook.

Het ongeluk gebeurde bij het bouwen van een tank. Dit doet de Vries Robbe', geloof ik. De twee werklui, die een ijzeren wandplaat van de tank moesten stellen, konden die niet meer houden, zoodat deze plaat achterover sloeg en op de stellen en hen terecht kwam.

Nu heel veel liefs van je zoon,
Frans

**Persoonsbewijs Frans Van Hasselt, gedateerd 10 juli 1940.
Hij woont dan op Spoorsingel 46.**

4. Frans' toespraak op zaterdag 23 november 1940

Ter inleiding:

- 1) Uit de toespraak van de Rector Magnificus prof. Dr. C.J. Van Nieuwenburg aan alle eerstejaars op 26 september 1940 (afgedrukt in 'De Spiegel', 11 oktober 1940, onderstreept DD):

'...Er is [...], gezien de tijden waarin wijthans leven, wel alle aanleiding tot een woord van opwekking, van aansporing en in zekeren zin van waarschuwing, al ware het slechts om U te herinneren aan de zeer bijzondere plichten, die rusten op burgers vaneen bezet gebied. Ik vertrouw er op, dat gij die stiptelijk zult nakomen, d.w.z. dat gij U zult onthouden van alles wat in woord, daad of gebaar aanstoot kan geven aan de bezettingsautoriteiten of aan de Duitse troepen.'

- 2) Bericht van Rector Magnificus prof. Dr. C.J. Van Nieuwenburg aan alle studenten, inzake het ontslag ('*van de waarneming hunne functie ontheven*') van de hoogleraren Van Dantzig, Jitta en Waterman, geplaatst in 'De Spiegel' van 29 november 1940, maar formeel aangekondigd op 22 november 1940:

Dan de gebeurtenissen op 22/23 november 1940:

Uit het 'In Memoriam' van het 'Van Hasselt' familiearchief:

'...Op vrijdag 22 november 1940 werd [door de bezetters] het ontslag van alle Joodse hoogleraren bekend. In Delft hadden zich op zaterdag 23 november [Let op: er werd toen nog op zaterdag's les gegeven...] spontaan talrijke studenten verzameld om op demonstratieve wijze het, zoo men meende, laatste college van prof. Josephus Jitta bij te wonen [Noot: Ruim 500 studenten kwamen hier bijeen]. Dit ging echter niet door en zo bleef een groot aantal studenten in drukke discussie, verzameld in het gebouw waar dit college gegeven zou worden [het Gebouw voor Weg -en Waterbouwkunde aan het Oostplantsoen]. Een hoogleraar trachtte tevergeefs hen tot uiteengaan te bewegen.

Op dit moment nam Frans, als voorzitter van de verenging van civiele studenten [t.w. 'Practische Studie'] de leiding over en sprak de menigte als volgt toe:

"In verband met de rust en goede orde, die tot heden de geest in de gebouwen der T.H. kenmerkte, acht ik, als voorzitter van "Practische Studie", het noodzakelijk, U een enkel woord op het hart te drukken. Ik verzoek U zeer dringend, hier en in de gangen op geen enkele wijze commentaar te leveren op mijn woorden en daarna kalm en ordelijk uiteen te gaan. Laat uw toevallig samenzijn in heen enkel opzicht het karakter van een betoging krijgen.

Met ontzetting en diepdroefenis namen velen van ons reeds kennis van het feit, dat prof. Josephus Jitta verhinderd wordt, college te geven. Zij, die dit nog niet wisten en hier tevergeefs gekomen zijn, worden hiervan bij dezen in kennis

gesteld. De gevoelens van u allen kennende, wil ik U slechts enkele, oude bekende klank doen hooren, die in deze moeilijke dagen aan ieder van ons en vast wil en een grote kracht moge schenken. Het zijn de bekende woorden uit het Mattheüs Evangelie, 'Zalig zijn zij, die vervolgd worden om der gerechtigheid wil, want hunner is het Koninkrijk der Hemelen.'"

Zonder iemand te kort te willen doen mogen wij hier het licht erop laten vallen, dat in geheel universitair Nederland, Frans de eerst man is geweest, die de moed heeft gehad openlijk protest aan te tekenen.

's Maandags daarna brak spontaan een staking uit onder de Delftsche studenten, waarop het bevel van den bezetter de T.H. gesloten werd en eerst in April 1941 heropend.'

Trappenhuis van de 'Afdeeling der Weg- En Waterbouwkunde', vroeger (l). Tappenhuis in 2020 (r). Hier hield Frans zijn (korte) toespraak op zaterdag 23 november 1940.

De toespraak van Frans van Hasselt in het trappenhuis van de gebouw voor Weg- en Waterbouw werd drie dagen later, op 26 november 1940, gevolgd door de bekende rede van prof. Cleveringa van de Universiteit Leiden. Daarna werden alle universiteiten in Nederland gesloten.

Prof. mr. R.P. Cleveringa (1894-1980).

5. Frans' gevangenschap

In de zomer van 1941 werd Van Hasselt opgepakt op zijn vakantieadres in Voorst (buurtschap Empe, (destijds) zijn ouderlijk huis). Niet vanwege zijn toespraak, maar vanwege zijn vriendschap met een Delftse student die een verrader had neergeschoten; commissaris van het PS-bestuur, *Charley Hugenholtz*, liquideerde nl. in het najaar van 1941 een agent-provocateur, tezamen met een medestudent, Jan van Blerkom. Van Hasselt werd echter opgepakt vanwege vermeende betrokkenheid bij die moord. Van Blerkom en Hugenholtz wisten overigens Nederland te ontkomen maar overleden bij een poging Engeland te bereiken. *Zie hierover meer het boek van A. Huisman-van Bergen, "De Vervolgden: Jacht op twee Delftse studenten in 1941", Boom, 1999.*

Via de strafgevangenis in Scheveningen - het 'Oranjehotel' genoemd vanwege de vele daar gevangen gehouden verzetsstrijders - werd Frans met vele andere Delftse studenten afgevoerd naar Kamp Leusden nabij Amersfoort.

Muurschildering van 'Kamp Amersfoort' in vogelperspectief, in 1944 door gevangenen gemaakt. In het kamp verbleven in de jaren 1941-1945 in totaal 37.000 geregistreerde gevangenen. Daarvan werden circa 20.000 gedeporteerd naar (meestal Duitse) concentratiekampen.

Vandaar werd hij gedeporteerd naar het concentratiekamp *Buchenwald* als zogenaamde *Schützhaftling*, een categorie gevangenen die de SS zonder vorm van proces voor onbepaalde tijd preventief in hechtenis hield.

Uit het 'In Memoriam' van het 'Van Hasselt' familiearchief:

'....De bezetter had [Frans], en zijn woorden, die een appèl [zie zijn toespraak op 23 november 1940] op een hogere gerechtigheid inhielden, niet vergeten en loerde op zijn kans. Op 24 Augustus 1941 werd Frans door de veldwachter van Brummen ten huize zijner ouders gearresteerd in verband met een zaak, waarmee hij niets te namaken had, juist toen hij eens veertien dagen rustig buiten had willen doorbrengen, om in het najaar af te kunnen studeren [Frans was toen bijna 10^e jaars...]; een betrekking bij de N.S. was hem reeds in uitzicht gesteld. Iedereen verwachtte, dat hij wel spoedig weer vrij zou komen, maar toen

met Kerstmis een aantal zijner lotgenooten uit het "Oranjehotel" in Scheveningen (de strafgevangenis) werden los gelaten, was hij er niet bij.

Eerst in april 1942 werd zijn zaak bij het Feldgericht behandeld, zonder dat ons iets van een bepaalde beschuldiging is gebleken en zonder dat een behoorlijke verdediging mogelijk was. Een bepaalde straft kreeg hij dan ook niet, maar "slechts" "Schutzhaft bis zum Ende des Krieges". Vermoedelijk zijn de groote achterstand bij de rechtbanken en het bezoek van de beruchten Heydrich [= Reinhard Heydrich; vanwege zijn wreedheid had Heydrich ook de bijnamen de 'Slager van Praag', 'het Blonde Beest' en 'de Beul'] niet vreemds aan dezen afloop.

Inmiddels was hij in Maart [1942] van Scheveningen naar het kamp bij Leusden overgebracht, vanwaar hij nog redelijk (met de wasch konden dikwijls versnaperingen worden meegegeven), in Leusden was die slecht. In Buchenwalde, waarheen met hem vier medestudenten gevoerd werden, moest hij, bij onvoldoende voeding, veel te zwaar werk verrichten. Als goed kameraad wilde hij zich daar niet aan onttrekken ten koste van anderen. Daarbij leed hij aan dysenterie en was zijn hart niet in orde. Dit alles maakte op 10 september 1942 een einde aan zijn leven.'

Zijn ouders ontvangen per brief een verkondiging van zijn overleden, voor zijn overlijdensakte moeten ze 0,85 Duitse Reicksmarken betalen.

C 2

Sterbeurkunde

(Standesamt Weimar II ----- Nr. 1879/1942
Der Student Johann Berthold Frans van H a s s e l t -----
----- evangelisch -----
woonhaft in Delft, Provinz Süd-Holland -----
ist am 10. September 1942 ----- um 5 ----- Uhr 40 ----- Minuten
in Weimar - Buchenwald ----- verstorben.

Der Verstorbene war geboren am 26. Februar 1913 -----
in's- Gravenhage in Holland -----

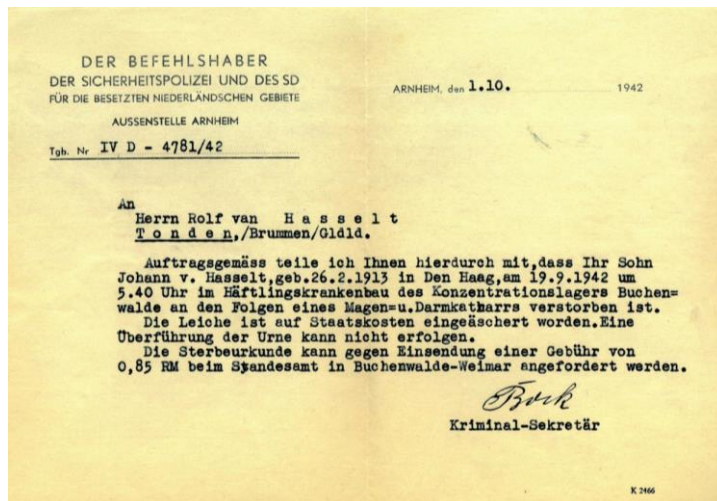
Der Verstorbene war ----- nicht ----- verheiratet -----

Weimar ----- den 15. September 19. 42.

Der Standesbeamte
Sa. Weimar *Wagner*

Gebührenfrei

'Sterbeurkunde'. Frans is op 10 september 1942 in 'Weimar - Buchenwald' gestorven, '....um 5 Uhr 40 Minuten'.

Bericht van 'Der Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD [Sicherheitsdienst] für die besetzten Niederländischen Gebiete, Aussenstelle Arnheim', gedateerd 1 oktober 1942, gericht aan de vader van Frans, Rolf van Hasselt, en gestuurd naar het familiehuis in Brummen (het dorp waar Frans ook oorspronkelijk was opgepakt). De doodsoorzaak: '...an den Folgen eines Magen- u. Darmkatharrs' (i.c. 'maag- en darmschade').

'Auftragsgemäss teile ich Ihnen hierdurch mit, dass Ihr Sohn Johann v. Hasselt, geb. 26.2.1913 in Den Haag, am 19.9.1942 [Let op: datum klopt niet!] um 5.40 Uhr im Häftlingskrankenbau des Konzentrationslagers Buchenwalde an den Folge eines Folgen Magen- u. Darmkatharrs verstorben ist. Die Leiche ist auf Staatskosten eingäschert worden. Eine Überführung der Urne kann nicht erfolgen. Die Sterbeurkunde kann gegen Einsendung einer Gebühr von 0,85 RM [Reichsmark] beim Standesamt in Buchewalde-Weimar angefordert werden.

Kriminal-Sekretär

Vertaling:

'Zoals geïnstrueerd, laat ik u hierbij weten dat uw zoon Johann v. Hasselt, geb. 26.2.1913 te Den Haag, op 19.9.1942 [Let op: datum klopt niet!] om 5.40 uur in het gevangenenziekenhuis van Buchenwalde door de gevolgen van maag- en darmschade ['katharrs] is overleden. Het lichaam is op kosten van de staat gecremeerd. De urn kan niet worden overgedragen. De overlijdensakte kan door toezending van een betaling van 0,85 RM [Rijksmark] bij het registratiekantoor in Buchewalde-Weimar worden aangevraagd.

De Krimineel-Secretaris

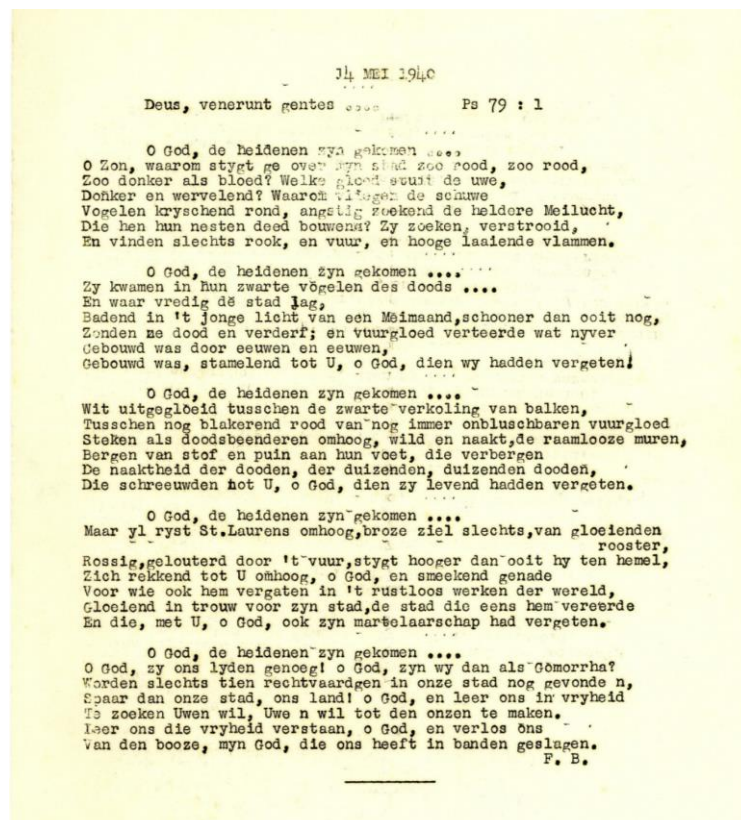
6. Frans' geloof, zijn persoon

Frans was hartstochtelijk evangelisch. Daarnaast schreef hij ook vele gedichten. Uit die combinatie zijn vele 'producten' verschenen, niet in de laatste plaats vanaf het moment dat hij in de gevangenis zat.

In het Van Hasselt familiearchief (zie eerder) zijn diverse gedichten/opinies van zijn hand opgenomen. Hieronder staat een ervan afgedrukt, geschreven op de dag van het bombardement op Rotterdam. Het is op basis van Psalm 79:1:

*'O God, nu zijn de heidenen gekomen,
hebben uw erfdeel in bezit genomen,
uw huis ontwijd, hebben uw stad van vrede
geplunderd en verbrand, uw volk vertreden.
Bloed kleurt de velden rood. Uw knechten zijn gedood.
Zij liggen onbegraven.
Jeruzalem is stom en op het land rondom
verzaamen zich de raven.'*

Frans geeft er deze draai aan 'Deus, venerunt gentes...'/ 'O God, de heidenen zijn gekomen...':

Ondertekend met 'F.B.': Frans Barthold (van Hasselt).

7. Frans' overlevering & nagedachtenis

Herdenkingsplaquette bij de oude faculteit voor Weg- en Waterbouwkunde aan het Oostplantsoen te Delft. Een jaarlijkse kranslegging vindt plaats bij de plaquette bij het gebouw. Bovenstaande krans is gelegd op 23 november 2020, 75 jaar na Frans van Hasselt's toespraak.

De plaquette (bevestigd in de linker zijmuur van de ingang aan het Oostplantsoen) draagt de tekst:

'In dit voormalige gebouw van de Technische Hogeschool Delft kwamen op 23 november 1940 honderden studenten bijeen om te protesteren tegen de schorsing van Joodse docenten door de nazi's.

Na een toespraak van de student Frans van Hasselt besloten ze spontaan te gaan staken.

Het was de eerste massale staking in Nederland tegen de Duitse bezetting (1940-1945).'

De studentenhuusvestingsstraten, de 'Van Hasseltlaan' en het 'Van Hasseltplein' in Delft, een zaal in de aula van de TU Delft, de 'Van Hasselt-zaal', en de 'Van Hasselt'-lezing zijn naar hem vernoemd.

**Johan Barthold Frans van Hasselt, Frans,
zijn herinneringen aan hem *leve voort*.**

Mei 2021

=====